

rehtyneistä kerääjistä ja tutkijoista. Laadukkaassa ja pitkälle karttuneessa sarjassa on erityyppisiä malleja uusiin teoksiin, eikä mikään estäne etsimästä ja kokeilemasta toisenlaisia ratkaisuja tässä käsittelemiini ongelmiin. Edellä esittämäni kritiikki onkin tarkoitettu yleisemmäksi pohdiskeluksi murrenäytekokoelmien toimitusperiaatteista ja -vaikeuksista. Joten lähdetään liikkeelle ja vastataan haasteeseen, me itäsuomalaiset ja te pohjalaiset!

AILA MIELIKÄINEN

LÄHTEET

- LEHTIMÄKI, PEKKA 1987: Professori omalla maallaan. [Pertti Virtarannan Karkun murrekirjan arviointi.] – Virittäjä 91 s. 548–551.
- LYYTIKÄINEN, ERKKI 1991: Kymenlaakson kieltä ja kansankulttuuria. [Matti Punttilan Anjalankosken murrekirjan arviointi]. – Virittäjä 95 s. 216–220.
- PALANDER, MARJATTA 1987: Suomussalmen murteen kirjaukset. [Alpo Räisäsen Suomussalmen murrekirjan arviointi.] – Virittäjä 91 s. 552–554.
- RUOPPILA, VEIKKO 1984: Yläsatakuntaiset muistelevat. [Pertti Virtarannan Viljakkalan murrekirjan arviointi.] – Virittäjä 88 s. 368–370.
- RÄISÄNEN, ALPO 1986: Suomussalmen murrekirja. Kotiseudun murrekirjoja 5. SKS:n toimituksia 434. Mänttä.

Kontrastiivisen funktionaalisen lauseopin projekti

ARTO MUSTAJOKI *Mielestä kieleen. Kontrastiivisen funktionaalisen lauseopin teoriaa*. Yliopistopaino, Helsinki 1993. 243 s. ISBN 951-570-144-9.

Arto Mustajoen kirjan *Mielestä kieleen* lähtökohtana on ollut tarve laatia funktionaa-

linen kontrastiivinen lauseoppi, jota voitaisiin käyttää teoreettisena viitekehyksenä venäjän ja suomen vertailussa. Näiden kielten vertailu on ollut suosittu tutkielmien aihe Helsingin yliopiston slaavilaisten kielten laitoksella jo parin vuosikymmenen ajan. Selkeän viitekehyksen puuttumisen vuoksi kontrastiivinen tutkimus ei ole kuitenkaan kehittynyt yhtenäiseksi projektiiksi.

Mustajoki on hahmotellut kirjassa esitettyä kuvausmallia viime vuosina venäjän laudaturseminaareissa opiskelijoiden kanssa. Vaikka malli liittyykin alun perin venäjän ja suomen kontrastiiviseen tutkimukseen, sen on tarkoitus soveltua myös muiden kielten vertailuun ja yksittäisten kielten kuvauksiin. Vain kirjan viimeinen luku keskittyy kielten vertailun periaatteiden esittämiseen. Suurin osa kirjasta, neljä ensimmäistä lukua, käsittelee funktionaalisen kuvausmallin sekä yksittäisten kielten että kontrastiiviseen tutkimukseen soveltuvia yleisperiaatteita ja peruskäsitteitä. Jokaista lukua täydentävät kommentit, joihin on sijoitettu viitteet ja vertailu muihin kuvausmalleihin. Bibliografian liitteessä on mainittu tutkielmat, joissa on tarkasteltu kontrastiivisesti suomea ja venäjää. Toisena liitteenä on tiivistelmä mallin keskeisestä sisällöstä.

Tarkasteltavia asioita havainnollistetaan ensi sijassa suomenkielisin esimerkein. Venäjänkieliset esimerkit on suomennettu, ja lukijalta ei yleensä edellytetä venäjän kielen tuntemusta. Jonkin verran esimerkkejä esitetään myös englannista, saksasta ja ruotsista. Esimerkit on valittu niin, että ne edustavat tai voisivat edustaa suoraa viestintää tai kerrontaa. Kuvauksen pääpaino on rakenteissa, jotka esiintyvät myös kirjoitetussa kielessä; lisäksi pyritään kuvaamaan huolitellussa puhutussa kielessä tavattavia rakenteita.

Pohtiessaan funktionaalisen kontrastiivisen tutkimuksen metodologiaa viimeisen luvun lopussa Mustajoki käsittelee muun muassa aineiston valintaa. Hän nimittää suositeltavaa metodologiaa intuitiivis-faktologiseksi, sikäli kuin metodilla tarkoitetaan tapaa kerätä aineistoa tai kriteerejä määrittellä kielen yksi-

köiden oikeellisuus. Metodi on intuitiivinen, koska kuvausta koskevat ratkaisut perustuvat viime kädessä tutkijan omaan tai hänen käyttämänsä informantin intuitioon. Toisaalta metodi on faktologinen sen vuoksi, että osa esimerkeistä perustuu aitoon kielimateriaaliin. Suurin osa kirjan esimerkeistä on ilmeisesti keksittyjä ja tutkijan omaan intuitioon perustuvia. Jää epäselväksi, missä määrin keksityt esimerkit tukeutuvat muiden esittämiin arvioihin. Keksittyjen esimerkkien runko rakentuu muutaman fiktiivisen henkilön ympärille. Lukija saa seurata kirjan eri luvuissa esimerkiksi avioparin Pirjon ja Antin elämää, jossa stereotyyppiset naisen ja miehen roolit ovat täydellisesti vaihtuneet, tai Sarin ja Arin opintoja ja harrastuksia. Asioiden havainnollistaminen lukijalle tutuiksi tulevien henkilöiden elämästä kertovin esimerkein on kirjan kiinnostavuuden kannalta onnistunut ratkaisu, varsinkin kun esimerkit ovat usein hauskoja. Esimerkit ovat kuitenkin yleensä kontekstista irrallisia lauseita, mikä aiheuttaa ongelmia, kuten myöhemmin tuon esiin.

Mustajoki mainitsee usein, että hän ei pyri määrittelemään kirjassa mallin kaikkia yksityiskohtia. Malli on ymmärrettävä pikemminkin projektiksi, jota on tarkoitus jatkaa siten, että seminaareissa ja opinäytetöissä käsitellään sitä hyödyntäen yksittäisiä venäjän ja suomen kielen kysymyksiä. Mustajoki pitää myös tervetulleena mallin käyttämistä muiden kielten tutkimuksissa.

Kirjan ensimmäisessä luvussa Mustajoki tarkastelee funktionaalisen lauseopin (FL) kuvausperiaatetta. »Funktionaalinen» lauseopin nimessä tarkoittaa sitä, että kuvaus suunnataan merkityksestä muotoon eli syvärakenteesta pintarakenteeseen. Tällaisessa kuvauksessa keskeisiä ovat tapaukset, joissa yksi merkitys voidaan ilmaista monella tavalla. Esimerkiksi kaikki seuraavat suomen kielen erityyppiset lauserakenteet ilmaisevat Mustajoen mukaan fysiologista tilaa: *Pirjo on sairas / sairaana, Pirjo on juovuksissa / kuumeessa / nälissään, Pirjo nukkuu*. Funktionaalisen kielenkuvauksen tehtävänä on siis vastata kysymykseen »Mi-

ten merkityssisältö x ilmaistaan kyseisessä kielessä?» Viestintätilanteen kannalta tarkasteltuna funktionaalinen kuvausmalli edustaa puhujan näkökulmaa: puhujan tehtävänä on ilmaista kielellisesti merkityksiä. Tämä näkökulma heijastuu FL:n otsikoissa, jotka nimeävät erilaisia merkityssisältöjä. Mustajoki asettaa FL:n vastakohtaksi perinteisen lauseopin, jossa otsikkoina ovat kielen kategoriat. Mustajoen mukaan FL:ssa kaikki pintatason kielelliset keinot ovat kuvauksen kannalta tasavertaisia, joten perinteiset kieliopilliset raja-aidat menettävät merkityksensä. Samassa kohtaa kuvausta voidaan käsitellä esimerkiksi syntaktisia, morfologisia, leksikaalisia tai prosodisia ilmaisukeinoja, jos ne edustavat samaa merkityssisältöä. FL eroaa perinteisestä lauseopista myös siinä, että se kuvaa sellaisiakin lauseiden merkitykseen liittyviä ilmiöitä, jotka on usein katsottu pragmaattisiksi.

Ensimmäisessä luvussa ja etenkin siihen liittyvissä kommentoissa Mustajoki myös vertaa omaa kuvausmalliaan muihin samantyyppisiin malleihin, joita ei kuitenkaan aina kutsuta funktionaaliseksi. FL on saanut vaikutteita esimerkiksi fillmorelaisen sijakieliopin eri versioista ja »generatiivisen kieliopin semanttispainotteisemmista varianteista». Viimeksi mainitut viittaavat ilmeisesti generatiiviseen semantiikkaan ja myöhempään lähestymistapoihin, jotka pohjautuvat osittain generatiivisessa semantiikassa esitettyihin ideoihin. FL muistuttaa joiltakin piirteiltään myös esimerkiksi Dikin (1989) funktionaalista kielioppia. Mustajoki tuo esiin erityisesti venäläisiä funktionaalisen lähestymistavan edustajia ja toteaa, että Venäjällä tämä lähestymistapa on nykyään hyvin suosittu. Tärkeimpiä nimiä ovat Zolotova ja Bondarko, joka johtaa leningradilaista (pietarilaista) funktionaalista koulukuntaa. Kirjan alussa Mustajoki mainitsee, että Zolotovan ja Bondarkon koulukunnan näkemykset, samoin kuin fillmorelaisen sijakieliopin ja prahalaisen rusistin Adamecin mallin periaatteet, ovat vaikuttaneet merkittävästi funktionaaliseen lauseoppiin.

Mustajoki toteaa, että termi funktionaalinen liittyy nykyisin moniin erilaisiin tutki-

mussuuntiin, jotka eivät välttämättä edusta »merkityksestä muotoon» -kuvausperiaatetta ainakaan puhtaassa muodossaan. Funktionaaliset tutkimussuunnat on usein asetettu vastakkain formaalisten tutkimussuuntien kanssa (vrt. esim. Dik 1989: 2–3). Funktionaalisen paradigman edustajille on tyypillistä uskomus, että kieltä on tutkittava suhteessa sen rooliin inhimillisessä viestinnässä. Formaalin paradigman edustajat puolestaan ymmärtävät kielen abstraktiksi formaaliseksi objektiksi, lauseiden joukoksi.

Ensimmäisen luvun lopussa Mustajoki esittää merkityksestä lähtevään kielenkuvaukseen liittyviä keskeisiä ongelmia. Tällaisen kuvauksen perusongelma on hänen mukaansa se, että lähtökohtana olevia merkityskategorioita ei voi havainnoida suoraan. Sen vuoksi täytyy tutkia toisaalta todellisuutta ja ihmisen ajatusmaailmaa ja toisaalta eri kieliä ja tällä tavoin saadun tiedon perusteella luoda mahdollisimman luotettava kuva merkityskategorioista. Perusongelmasta seuraa se, että semanttisten luokkien määrittely on hyvin vaikeaa. Niiden rajat ovat useimmiten epätarkkoja: tapaukset muodostavat jatkumon ilman jyrkkiä rajaitoja. Mustajoen mielestä semanttisten kategorioiden määrittelyvaikeuksien ongelmaa ei voida funktionaalisessa kuvauksessa välttää. Hänen mukaansa kategorioiden rajojen määrittelyllä on kuitenkin vain välinearvoa: rajat jakavat kuvauksen tarkoituksenmukaisiin osakysymyksiin. Käytännössä funktionaalisen kielenkuvauksen suurimpia vaikeuksia on optimaalisen tarkastelutason löytäminen. Jos lähtökohdaksi määritellään mahdollisimman pienet merkitysyksiköt, kuvauksesta tulee keinotekoinen ja vaikeaselkoinen ja yhteys aitoon kielenkäyttöön jää liian etäiseksi. Toisaalta jos tarkastelussa ei edetä riittävän kauaksi pintatasosta, koko funktionaalinen lähestymistapa menettää merkityksensä. Mustajoen keskeisenä tavoitteena on löytää ratkaisu tähän ongelmaan.

Luvussa 2 Mustajoki tarkastelee FL:n peruskäsitteitä. Aluksi hän suhteuttaa toisiinsa kolme tasoa: todellisuuden, ihmismielen ja kielen. Todellisuuden käsite kattaa paitsi

reaalimaailman, myös esimerkiksi erilaiset ihmismielen tilat ja sellaiset »maailmat», joille ei ole mitään reaalista vastinetta, kuten haaveet, sadut ja unet. Sitä todellisuuden osaa, josta puhujan on tarkoitus jotakin sanoa, Mustajoki nimittää situaatioksi. Tällä käsitteellä ei ole kuitenkaan FL:ssa suurta merkitystä. Keskeinen käsite on sen sijaan ihmismieleen sijoittuva asiantila eli puhujan rajaama situaatio ja hänen perspektiivinsä siihen. Asiantila on siis luonteeltaan subjektiivinen, mikä ilmenee siinäkin, että se perustuu kielenpuhujan naiiviin maailmankuvaan. Tavallisesti puhuja liittää asiantilaan omat kommenttinsa, joista käy ilmi hänen tarkoituksensa ja suhtautumisensa asiantilaan. Asiantila ja puhujan kommentit yhdessä vastaavat syvälausetta ja syvärakennetta. Kielen tasolle sijoittuvat käsitteet pintalause ja pintarakenne.

Rajatessaan asiantilaa puhuja ymmärtää sen staattiseksi tilaksi, prosessiksi, käännekohtaksi tai niiden kombinaatioksi. Näiden piirteiden perusteella erottuu kuusi asiantilojen aspektuaalista luokkaa: statuaalinen, prosessuaalinen, momentaaninen, dynaaminen, terminaalinen ja resultatiivinen asiantila. Asiantilat, jotka koostuvat joko prosesseista tai käännekohtista tai niiden kombinaatioista, ovat tapahtumia. Statuaalinen asiantila kuvataan muuttumattomaksi, staattiseksi tilaksi (*Antilla on angiina, Pöydällä lojuu papereita*). Prosessuaaliset asiantilat kuvaavat prosessia, joka ei etene kohti tavoitteellista päätepistettä (*Pirjo käveli puistossa, Pirjo työnsi kottikärryjä*). Prosessin kuvaaminen on ominaista myös dynaamisille asiantiloille. Niissä prosessi kuitenkin etenee kohti tiettyä päätepistettä, käännekohtaa, jota ei ilmaista saavutetuksi (*Antti leipoi pullaa, Pirjo työntää autoa talliin*). Terminaalisissa asiantiloissa prosessi sen sijaan on saavuttanut käännekohtan (*Antti leipoi mahtavan täytekakun*). Pelkkää käännekohtaa kuvaavat momentaaniset asiantilat. Niissä tapahtuma on yhtäkkinen eikä johda uudenlaiseen staattiseen tilaan (*Sari yskäisi hermostuneesti ja soitti Sakarin ovikelloa*). Resultatiiviset asiantilat eroavat momentaanisista asiantiloista siinä, että ne

kuvaavat paitsi käännekohtaa, myös sen jälkeeseen syntyvää staattista tilaa (*Pirjo pysähtyi oven eteen* → *Pirjo on oven edessä*, *Antti on sulkenut ikkunan* → *Ikkuna on kiinni*). Kaikki asiantilat kokonaisuudessaan voivat olla kontrolloituja tai kontrolloimattomia. Kontrolloijana on semanttinen subjekti eli se aktantti, jonka näkökulmasta puhuja tarkastelee situaatiota (*Pirjo gave the last piece of meat to the dog, the last piece of meat was given to the dog by Pirjo*).

Mustajoki tuo lukuun liittyvissä kommentteissa esiin useiden tutkijoiden näkemyksiä, jotka koskevat verbien tai asiantilojen luokittelua. FL:n luokittelu muistuttaa esimerkiksi Vendlerin tunnettua luokittelua, joka onkin ollut yleensä myöhemmin esitettyjen luokittelujen perustana. Mustajoki myös tarkastelee eri tutkijoiden kehitämiä testejä, joiden avulla voitaisiin määrittellä aspektuaalisten luokkien raja-aidat. Hän toteaa, että usein on perustellumpaa käyttää kontekstiin kuin pintarakenteiden muotoihin perustuvaa testiä. Mustajoen mielestä täysin varmoja testejä ei ilmeisesti kuitenkaan voida aina kehittää, koska aspektuaaliset luokat näyttävät muodostavan jatkumon prosessipainotteisista asiantiloista tulospainotteisiin asiantiloihin. Vaikka siirtymät luokkien välillä eivät ole jyrkät, voidaan hyvin selviä, prototyypiksiäkin asiantiloja Mustajoen mukaan erottaa. Mustajoki ei kuitenkaan varsinaisesti esitä prototyyppipohjaista asiantilojen aspektuaalista luokittelua.

Mustajoki tarkastelee luvussa 2 myös asiantilan aikasidonaisuutta. Asiantilat voivat olla ensinnäkin aktuaalisia, siinä mielessä konkreettisia, että ne liittyvät johonkin tilanteeseen, joka voidaan sijoittaa aika-akselille (*Antti pesi illalla pyykin, Pirjo on kirjoittanut väitöskirjaa jo vuoden*). Aktuaalisten asiantilojen vastakohtana ovat abstraktit asiantilat, joita ei esitetä suoraan johonkin hetkeen tai ajanjaksoon liittyvinä vaan pysyvinä, yleistävinä. Selvimmin alaryhmän muodostavat yleispätevät totuudet (*maapallo on pyöreä, menninkäisiä ei ole olemassa*). Yleistäviin asiantiloihin kuuluvat myös usuaaliset ja frekventatiiviset

asiantilat, jotka ovat toistuvia aktuaalisia asiantiloja. Usuaaliset asiantilat kuvaavat säännöllisesti toistuvaa toimintaa, tapaa (*Sari pelaa lauantaisin koripalloa*). Niiden ja abstraktien asiantilojen ero ei ole kuitenkaan aina selvä. Frekventatiivisissa asiantiloissa kuvataan yhtenä kokonaisuutena asiantiloja, jotka toistuvat samankaltaisina useammin kuin kerran (*Ari on käynyt kolme kertaa Saksassa, Sari luki viime vuoden aikana kolme romaania*). Etenkin frekventatiiviset asiantilat ovat venäjän kielen verbi-aspektien käytön kannalta mielenkiintoisia. Mustajoki viittaaakin useisiin tutkimuksiin, joissa on käsitelty frekventatiivisuuden ilmaisemista venäjässä. Hän esittelee myös monia, erityisesti venäjän ja muiden slaavilaisten kielten tutkijoiden näkemyksiä usuaalisten ja abstraktien asiantilojen eroista.

Asiantilojen aspektuaalisia luokkia ja aikasidonaisuutta kuvataan FL:ssa aspektuaalisuuden ja ajan spesifikaattoreiden avulla. Niitä ja muita syvärakenteen merkityselementtejä Mustajoki käsittelee kolmannessa luvussa. Siinä hän esittää aluksi lyhyesti syvärakenteen koostumuksen. Mustajoen tavoitteena on määrittellä syvärakenteen mahdollisimman tarkasti – hän kuitenkin huomauttaa, että lopullisessa muodossaan se ei voi olla täysin yksiselitteinen ja ristiriidaton. Lisäksi hän korostaa, että syvärakenteiden määrittely ei ole kuvauksen lopullinen tavoite vaan tärkeintä on kuvata yhden tai useamman kielen pintarakenteita. Syvärakenteen keskeinen elementti on ydin, joka yksinkertaisena koostuu syväpredikaatista ja siihen liittyvistä aktanteista. Kompleksisessa ytimessä on lisäksi jokin komplikaattori, kuten kausaatiota (esim. PAKOTTAA, AIHEUTTAA) ja vaihetta (esim. ALOITTAA, LOPETTAA) kuvaava syväpuverbi aktantteineen. Puhujan asennetta asiantilaan ja sitä, missä tarkoituksessa hän sen esittää, kuvataan kommentaattoreiden avulla. Niissäkin ovat keskeisiä erilaiset syväpuverbit, kuten puhefunktioita edustavat TODETA, KYSYÄ, KEHOTTA ja autorisaatiota edustavat ARVIOIDA, PITÄÄ HYVÄNÄ, PITÄÄ HUONONA. Komplikaattoreista ja kommentaatto-

reista käytetään yhteisnimitystä modifikaattorit. Syvärakenteeseen kuuluu myös erilaisia spesifikaattoreita, joiden avulla määritellään ajan ja aspektuaalisuuden lisäksi esimerkiksi paikka, määräisyys ja kielto. Spesifikaattorit voivat liittyä ytimeen, johonkin modifikaattoriin tai yksittäiseen aktanttiin.

Pintalauseet voivat vastata paitsi yhtä myös useita ydinsyvärakenteita. Esimerkiksi lauseiden, joissa esiintyy adjektiivi- tai verbijohtoinen substantiivi, katsotaan edustavan kahta ydintä. Tämän tulkinnan mukaan sellaista lausetta kuin *pettymykset aiheuttavat masennusta* vastaavassa syvärakenteessa on kaksi ydintä, joiden välillä on seuraussuhde. Syvärakenne voidaan ilmaista seuraavan isoin kirjaimin kirjoitettavan syvälauseen eli syvärakenteen leksikaalistetun muodon avulla: AINA JOS X PETTYY, NIIN X MASENTUU. Tässä esimerkissä AINA JOS ... NIIN edustaa syväkonjunktioiden luokkaa. Yksinkertaisesta ytimeestä koostuvien yksinkertaisten syvärakenteiden ja kahdesta ytimeestä koostuvien yhdyssyvärakenteiden lisäksi erotetaan upotus(syvä)rakenteita. Esimerkiksi lause *Tapani osti punaisen Ferrarin* edustaa syvärakennetta, jossa objektin luonnehdinta upotetaan syvärakenteen ytimeen.

Mustajoki esittää kolmannessa luvussa formalismin, jonka avulla syvärakenteita voidaan kuvata. Hän kuitenkin korostaa, että tarkan formalismin tarpeellisuus on sidoksissa FL:n kohdeyleisöön. Syvärakenteen osien semanttista sisältöä eli merkityselementtejä kuvataan FL:ssa erikseen eli alaluvuissa. Kuitenkin kussakin tapauksessa tarkastellaan myös muita aiheen kannalta relevantteja syvärakenteen osia. Käsittelen tässä yhteydessä pääpiirteissään vain ytimen elementtejä eli aktantteja ja syväpredikaatteja. Aktantit Mustajoki nimeää sen mukaan, mikä on niiden keskinäinen asema syvärakenteessa puhujan näkökulmasta katsottuna. Aktanttien rooliluokittelussa hän viittaa niiden ominaispiirteisiin: puhuja voi tulkita aktantin kykeneväksi kontrolloimaan toimintaa tai kokemaan erilaisia tuntemuksia, esineelliseksi tai materiaaliseksi. Rooleista Subjekti, Kokija ja Hyötyjä ovat sel-

laisia, että niissä voi esiintyä vain luettelossa ensimmäisen kategorian aktantti. Lisäksi Mustajoki erottaa Objektin, Teeman, Instrumentin ja Paikan. Rooleista erityisesti Objekti, asiantilan passiivinen aktantti, on hyvin kattava. Objektina voi olla esimerkiksi toiminnan konkreettinen kohde (*Tapani kosketti Pirjoa*), asiantilaan kiinteästi liittyvä abstraktimpi kohde (*Antti palkitsi lapsen*), olemassaoleva olio (*Sinisiä sitruunoita ei ole olemassa*), olio, jota luonnehditaan tai identifioidaan (*Pirjo on suomalainen*) tai odottamattoman tapahtuman konkreettinen aiheuttaja (*Pallo osui siepparia ohimoon*). Myös kokonainen asiantila voi Mustajoen mukaan olla syvärakenteen aktanttina (*Pirjon laiskottelu ärsyttää Anttia*).

Syväpredikaatit luokitellaan kaksivaiheisesti. Aluksi ne jaetaan kahdeksaan pääluokkaan sen mukaan, millainen suhde aktant(e)illa on syväpredikaattiin (ja toisiinsa). Pääluokkia ovat esimerkiksi toiminnot, suhteet ja tilat. Toisena luokitteluperustana on syvärakenteen kuvaaman asiantilan semanttinen merkitys. Tämä luokittelu perustuu osittain syväpredikaattien pääluokkiin. Esimerkiksi tilat jaetaan tarkempiin semanttisiin luokkiin. Mustajoki erottaa alustavasti 12 semanttista luokkaa; niitä ovat esimerkiksi fyysiset toiminnot, sosiaalinen kanssakäyminen, lokaatio ja liike, fysiologiset asiantilat, emotionaaliset asiantilat, olemassaolo ja sen muutokset, luonnehdinta ja identifikaatio.

Minulle ei aivan selvinnyt, mikä ytimen koostumuksessa ja sen elementtien luokittelussa on primaaria. Mustajoki esittää toisaalta, että syväpredikaatti on primaari eli aktanttien olemassaolo ja rooli määräytyvät sen kautta (s. 66). Toisaalta, kuten edellisessä kappaleessa tulee esiin, syväpredikaattien pääluokat määrittellään aktanttien avulla ja tämä luokitus on osittain syväpredikaattien semanttisten luokkien pohjana. Mustajoki esittää myös, että aktanttiluokkien määritelmät ovat melko väljät, mutta on huomattava, että niitä ei käytetä kuvauksen lähtökohdiana vaan niiden avulla luonnehditaan aktantteja asiantiloissa, jotka on määritelty muutenkin (s. 72).

Mustajoen erottamalla aktanteilla on semanttisesti yhteyksiä temaattisiin rooleihin, joiden luonteesta ja määritelmistä on viime vuosina käyty vilkasta keskustelua lingvistiisessä kirjallisuudessa. Esimerkiksi Ravin (1990) on tarkastellut kriittisesti erilaisia tämänhetkisiä syntaksin ja semantiikan teorioita, kuten GB-teoriaa ja Jackendoffin temaattista teoriaa, joissa temaattiset roolit ovat tärkeitä, sekä Fillmoren sijateoriaa, jolla on yhteisiä piirteitä näiden teorioiden kanssa (vrt. myös Dowty 1991). Ravin pitää ongelmana Fillmoren teoriassa esimerkiksi joidenkin sijojen, kuten Objektiivin, epämääräisyyttä (ks. esim. mts. 30). Ravinin kritiikkiä voidaan soveltaa myös Mustajoen Objekti-aktanttiin: asiantiloissa hyvin erityyppisissä asemissa olevia aktantteja luokitellaan samanlaisiksi. Ravin tarkastelee ja kritisoi yleensäkin perusteellisesti Fillmoren teoriaa. Mitään olennaisesti uutta tästä teoriasta hän ei kuitenkaan käsittäkseni tuo esiin: teorian vahvoja ja heikkoja puolia on jo aiemmin laajasti käsitelty. Kaiken kaikkiaan Ravinin yhtenä päätarkoituksena on kyseenalaistaa semanttisten tai temaattisten roolien teoreettinen hyödyllisyys ja deskriptiivinen adekvaattius. Hänen oma näkemyksensä semantiikasta perustuu Katzin dekompositionaaliseen teoriaan. Joka tapauksessa temaattiset roolit ovat mukana monissa nykyisissä teorioissa. Mustajoki ei kuitenkaan viittaa näihin teorioihin. Mielestäni FL:a kehitettäessä olisi hyödyllistä ottaa huomioon myös tällaisia teorioita ja niistä käytävää keskustelua.

Ennen syvärakenteen koostumuksen esitelyä Mustajoki tarkastelee luvun 2 lopussa syvärakenteen ontologista luonnetta ja sen suhdetta syvälauseeseen ja pintarakenteeseen. Päinvastainen järjestys olisi kenties ollut parempi: jälkimmäiset asiat olisivat ymmärrettävämpiä, jos ennen niitä esitettäisiin lyhyesti syvärakenteen koostumus. Mustajoki tosin huomauttaa luvun 2 alussa, että luvussa esitettävät käsitteet saattavat hahmottua helpommin, jos luku 3 käydään ensin kursorisesti läpi. Kuten edellä on jo tullut esiin, syvärakenne ja syvälause ovat ihmismielen tasolle sijoittuvia käsitteitä.

Mustajoki tarkentaa nyt, että syvärakenteella ja syvälauseella ei ole suoraa ontologista vastinetta ihmisaivoissa. Toisin sanoen niiden avulla ei pyritä kuvaamaan sitä muotoa, joka puheen esiasteella on. Sen sijaan syvätaaso heijastaa Mustajoen mukaan käsitteellisellä tasolla sitä, mitä ihminen haluaa sanoa, eli sille on olemassa »tietty ontologinen perusta». Mustajoki myöntää mallin heikkoudeksi sen, että syvärakenteille ja syvälauseille annettava muoto on pitkälle vain kielentutkijan konstruktio. Tämä ongelma näyttää olevan hänen mielestään kuitenkin väistämätön, koska puheen esiasteen luonteesta ei ole saatavilla suoraa evidenssiä.

Käsitellessään syvärakenteen suhdetta pintarakenteeseen Mustajoki esittää, että syvätaason leksikaalisia merkityksiä ei tarvitse ottaa huomioon, koska »FL on kielioppi eikä sanakirja». Tarkoituksena ei ole myöskään vastata kysymykseen, mitä leksemejä tarkasteltavassa kielessä käytetään ilmaistaessa esimerkiksi liikettä tai fysiologista tilaa. Sen sijaan tavoitteena on kuvata kaikki ne rakenteet, jotka edustavat tällaisia syvärakenteen merkityssisältöjä, ja niiden käyttöön liittyvät semanttiset, kontekstuaaliset, stilistiset ym. ehdot. Mustajoki korostaa, että pintarakenteet nimenomaan edustavat syvärakenteita – niitä ei johdeta syvärakenteista sääntöjen avulla. Tämä periaate antaa hänen mukaansa kuvaukselle väljyyttä ja joustavuutta ja mahdollistaa myös sen, että pintarakenteiden käyttöön liittyviä ehtoja ja yleensäkin syvärakenteen ja pintarakenteen suhdetta voidaan käsitellä sanallisesti. Hänen mielestään »tällainen väljä kuvausmalli vastaa jäykkää sääntöjoukkoa paremmin kielien epäloogista ja epätäsmällistä luonnetta.»

Ainakaan minulle ei ole aivan selvää, millaisia pintatason ilmaisukeinoja FL:ssa on tarkoitus kuvata erityyppisten syvärakenteen osien yhteydessä. Kuten edellä on tullut esille, ensimmäisessä luvussa Mustajoki esittää, että kaikki erityyppiset pintatason ilmaisukeinot ovat kuvauksessa tasavertaisia. Toisaalta Mustajoki siis korostaa toisessa luvussa, että tavoitteena ei ole kuvata pintatason leksemejä. Tässä kohtaa

hän tosin käyttää esimerkkeinä sellaisia syvärakenteen ytimen sisältöjä kuin liike ja fysiologinen tila. Asia kirkastuu hieman, kun muissa luvuissa tulee vastaan esimerkkejä modifikaattoreista ja spesifikaattoreista: nimenomaan näissä tapauksissa myös yksittäiset lekseemit merkityksineen tulee ottaa huomioon. Kuitenkin tiivistelmässä esitetään toisaalta, että tavoitteena ei ole kuvata sanojen leksikaalista merkitystä, vaan tietyn semanttisen sisällön omaavia rakenteita (s. 218), ja toisaalta, että tavoitteena on kuvata kaikki kielelliset keinot (»saman syvärakenteen ilmiänsä voi olla morfologisia, syntaktisia, leksikaalisia, sananmuodostuksellisia, prosodisia ym. ilmaisukeinoja»; s. 226). Edellistä tiivistelmän kohtaa ei havainnollisteta esimerkein, jälkimmäisessä kohdassa on esimerkkeinä fysiologista tilaa ilmaisevia lauseita.

Kirjassa ei myöskään tuoda tarpeeksi selvästi esiin, millä tavoin pintailmaisujen käyttöön liittyvät erilaiset ehdot käytännössä kuvataan. Tätä asiaa samoin kuin tarkasteltavien ilmaisukeinojen rajausta valaisisi jo muutama yhteen koottu esimerkki, joissa lähtökohtana olisi jokin merkityssisältö ja kuvauksen kohteena mahdollisimman monia erityyppisiä ilmaisukeinoja edustavia pintailmaisuja ja niiden käyttöä rajoittavia erityyppisiä ehtoja. Näiden esimerkkien ei tarvitsisi pohjautua mihinkään perusteelliseen yksittäisen kielen tutkimukseen – ne vain havainnollistaisivat asetettuja tavoitteita. Erityisesti minua jäi askarruttamaan se, mitä pintarakenteiden käyttöön liittyvät semanttiset ehdot itse asiassa ovat ja mikä on niiden suhde siihen periaatteeseen, että ytimen merkityssisältöjä edustavissa rakenteissa yksittäisten lekseemien merkityksiä ei (ilmeisesti) kuvata. Ovatko esimerkiksi pintalauseet *asun Helsingissä mutta en Suomen pääkaupungissa* (lokaatio?) ja *pöydälläni on ruusu ja kukka* (olemassaolo?) hyväksyttäviä FL:ssa ja jos eivät, niin miten niiden outous selitetään? Miten selitetään tarkasti ottaen sellaisten FL:ssa hyväksyttävien lauseiden kuin *linnunpönttö puhkesi kyyneliin* ja *tomaatti kertoi kurkulle mehevän jutun kurpitsasta* epätavallisuus? Voidaanko se

selittää viittaamalla lekseemien merkitysominaisuuksiin?

Koska kirjassa ei havainnollisteta selkeästi, mikä on pintarakenteiden käyttöehtojen ja yleensäkin syvärakenteen ja pintarakenteen suhteen käsittelyn tavoiteltava tarkkuusaste, on vaikea verrata FL:a sellaisiin lauseopin teorioihin, joissa käytetään eksplisiittisiä sääntöjä tai rajoituksia. Mallin arviointia vaikeuttaa myös se, että kirjassa ei pohdita syvärakenteen ja pintarakenteen suhdetta leksikkoon. Yleensä nykyisissä (länsimaisissa) lauseopin teorioissa tuodaan esiin, millaisessa vuorovaikutuksessa lauseoppi ja leksikko ovat keskenään.

Mielestäni myös syvärakenteen ja syvälauseen keskinäinen suhde ja niiden vaikutus pintarakenteen merkitykseen kaipaivat täsmennystä. Mustajoki esittää luvussa 2, että syvälause on syvärakenteen leksikaalitettu muoto: se on apukäsite, jonka avulla selvennetään tarvittaessa syvärakenteen osoittamaa merkitystä. Ainakaan projektin tässä vaiheessa syvälauseissa käytettävälle metakielelle ei aseteta tarkkoja muotovaatimuksia. Metakielenä voi olla jokin luonnollinen kieli, eikä syvälauseiden tarvitse olla täysin tämän kielen mukaisia; olennaista on, että ne ovat ymmärrettäviä. Erotukseksi pintalauseista syvälauseet siis kirjoitetaan isoin kirjaimin. Esimerkiksi lauseet *työtoverit pitävät Pirjosta* ja *työpaikalla pidetään Pirjosta* edustavat Mustajoen mukaan samaa syvälausetta TYÖTOVERIT PITÄVÄT PIRJOSTA. Kuitenkin jälkimmäisessä lauseessa on syvälauseen ilmaiseman perusmerkityksen ohella paikallissijan käytöstä johtuva lokaation merkitys. Mustajoki esittää pintarakenteiden merkitykselle seuraavan yleisen kaavan: lauseen tai rakenteen (PINTA)MERKITYS = sen SYVÄMERKITYS + pintarakenteen variantin antama MUOTOMERKITYS. Ensimmäinen kysymys, joka herää, koskee tätä yksittäistä esimerkkiä: ovatko kaikki Pirjon työpaikalla työskentelevät ihmiset välttämättä Pirjon työtovereita? Myös yleisempiä kysymyksiä nousee esiin. Edellä esitetyssä esimerkissä käsite syvämerkitys viittasi syvälauseen merkitykseen. Kuitenkin tiivistelmässä Mus-

tajoki esittää, että syvämerkityksen antaa syvärakenne (s. 225). Kirjassa esitetyistä esimerkeistä päätellen syväauseiden merkityssisältö edustaa selvästi alemmaa yleistystasoa kuin syvärakennekaavojen (osittain) leksikaalistettujen muotojen merkityssisältö. Esimerkiksi lause *Pirjolla on kuumetta* vastaa toisaalta syväauseetta PIRJO ON KUUMEEN TILASSA ja toisaalta syvärakennetta »x on sairauteen liittyvässä fysiologisessa tilassa» (vrt. s. 39–41). Lisäksi lienee mahdollista kiivetä vielä ylemmäksi abstraktiotikkailla: »x on fysiologisessa tilassa» (vrt. s. 95). Mille tasolle syvämerkitys itse asiassa sijoittuu? Jakautuuko se kahdelle tai useammallekin eri tasolle? Koostuuko pintamerkitys kahden vai useamman tason merkityksestä? Ilmeisesti syvämerkitys viittaa syväauseeseen, joka ei leksikaalista syvärakennekaavaa vaan edustaa aina alemmaa yleistystasoa eli on kunkin pintarakennevariantin jonkinlainen parafraasi.

Luvussa 2 Mustajoki myös käsittelee tarkemmin luvussa 1 mainitsemaansa syvärakenteen syvyysasteen määrittämisen ongelmaa. Hänen mukaansa FL:ssa pyritään löytämään tasapaino syväsemantiikan liiallisen abstraktiuden ja pintarakenteiden liiallisen kahlitsevuuden välillä. Syvärakenne tulisi asettaa niin syvälle, että »se vastaa intuitiivista käsitystämme siitä, mikä on puhujan lähtökohtana lauseiden tuottamisessa». Mustajoki korostaa, että kirjassa esitetty malli ei sovi sellaisenaan kaikkien kielten kuvaamiseen. Mallin syvätasoa on kuitenkin siinä määrin universaali, että se soveltuu ainakin venäjän ja suomen kielen kuvaukseen ja vertailuun. Lisäksi mallista voidaan tehdä syvätasoon liittyviä yleisiä periaatteita noudattaen erilaisia versioita, jotka soveltuvat muidenkin kielten kuvaamiseen. Muualla kirjassa Mustajoki esittää, että kuvauksen syvyysaste voi vaihdella kuvattavan tai kuvattavien kielten tarpeiden mukaan (s. 19–20).

En ole aivan vakuuttunut siitä, että kaikki vaihtelevat syvyysasteet voisivat edustaa jossain mielessä sitä, mitä puhuja pyrkii sanomaan. Jos kuvauksen perusta, syväraken-

ne, halutaan kytkeä näin selvästi puhujan lähtökohtaan puheen tuottamisessa, mieltävaltaisuuden välttämiseksi olisi mielestäni tukeuduttava psykolingvistiseen evidenssiin. Puheen tuottamista ei tosin ole tutkittu psykolingvistiikassa niin paljon kuin puheen vastaanottamista, mutta useita FL:n kannalta relevantteja tutkimustuloksia on nykyisin saatavilla. Varsin kiinnostava puheen tuottamista käsittelevä teos on Leveltin (1989) laaja teos, jossa pyritään kokoomaan yhteen monilla eri aloilla tehtyjä puheen tutkimuksia psykolingvistisen tutkimuksen kanssa ja tarjoamaan yhtenäisen puheen tuottamisen teoria. Yhtenä punaisena lankana teoksessa kulkee periaate, että puhetta edeltävä konseptualisaatio (*preverbal message*) on hyvin samankaltainen tuotetun puheen kanssa. Lausumien koodaus on leksikaalisesti ohjattua: konseptualisaation osat aktivoivat leksikaalisia yksikköjä mentaaliosassa leksikossa, ja aktivoitujen yksikköjen syntaktiset, morfologiset ja fonologiset ominaisuudet saavat aikaan vastaavat koodausproseduurit. Leksikaaliset yksiköt valitaan hyvin nopeasti: sujuvaa puhetta tuotettaessa ei ole aikaa punnita erilaisia vaihtoehtoja. Puhuja valitsee siis sen yksikön, joka vastaa täsmällisesti hänen tarkoittamaansa käsitettä, eikä esimerkiksi yksikön lähisyntonyymia tai siitä johdettua yksikköä. Käsitteen ja yksikön vastaavuus ei ole kuitenkaan aina yksinkertainen sen vuoksi, että jonkinasteista kompositionaalisuutta yksikön konseptuaalisessa spesifikaatiossa (merkityksessä) ei voida täysin välttää. Psykologisen todellisuuden näkökulmasta kompositionaalisuus ei ole kuitenkaan Leveltin mukaan ongelmatonta.

Leveltin korostamaan puheen esiasteen ja tuotetun lausuman samankaltaisuuteen liittyy sekin, että hän ei oleta esiasteen sisältävän performatiiviverbiä, ellei lausuma sellaista sisällä (vrt. mts. 64–65). Kuten edellä on tullut esiin, Mustajoki kuvaa esimerkiksi puhefunktioita erilaisten syväapuverbien avulla, jotka vastaavat merkitykseltään perinteisiä performatiiviverbejä. Esimerkiksi lauseet *ilmoitan myöhästyväni huomisesta kokouksesta* ja *myöhästyin huomisesta ko-*

kouksesta edustavat syvärakennetta, jossa on syväapuverbi *TODETA*. Lingvistiksessä kirjallisuudessa on esitetty runsaasti erilaisia syntaktisia ja semanttisia ongelmia, jotka liittyvät performatiivihypoteesiin eli siihen, että lauseiden alla oleviin rakenteisiin oletetaan jokin performatiiviverbi silloinkin, kun lauseissa ei niitä esiinny. Eri tutkijoiden esittämiä ongelmia on koontanut yhteen Levinson (1985: 246–263; vrt. myös Dik 1989: 255–261). On esimerkiksi joitakin adverbeja, joita voidaan käyttää vain eksplisiittisten performatiivien yhteydessä (esim. *hereby*), ja toisaalta adverbeja, jotka modifioivat illokutiivista sävyä mutta joita ei voi käyttää eksplisiittisissä performatiiveissa (esim. *in brief*). Erilaiset puhefunktiot ja illokutiiviset sävyt kuvataankin nykyisin tarkemmissa kuvauksissa yleensä esimerkiksi erilaisten onnistuneisuusehtojen tai puhujan ja kuulijan asenteita ja odotuksia osoittavien piirteiden avulla. Monissa funktionaalisissa malleissa funktioita ja sävyjä osoittavat symbolit, joista käy ilmi, mistä funktiosta tai sävystä on kysymys (vrt. esim. Dik 1989: DECL, IMP). Väittäviin puhefunktioihin liittyy Mustajoen kuvauksessa se lisäongelma, että väitteet näyttävät olevan aina subjektiivisia eli jonkin yksittäisen puhujan väitteitä. Mustajoki ei tuo esiin, kuinka syväapuverbikuvausta voitaisiin soveltaa objektiivisiin tai intersubjektiivisiin väitteisiin (esim. abstrakti asian tila *maapallo on pyöreä*). Mustajoki ei kuvaa myöskään objektiivista episteemistä modaalisuutta vaan katsoo autorisaatioon kuuluvat episteemiset arviot jonkin yksittäisen puhujan arvioiksi.

Monet kirjallisuudessa esitetyt performatiiviverbeihin liittyvät ongelmat koskevat myös muita Mustajoen erottamia syväapuverbejä. Erilaiset syväapuverbit ovat ongelmallisia myös psykologisen todellisuuden kannalta, jos ne eivät reaalistu tai reaalistuvat jossain muussa muodossa (vrt. Levelt 1989; vrt. myös esim. Dik 1989: 15–17, 21–22).

Keskeinen ajatus Leveltin teoksessa on myös se, että puhuja ei tuota irrallisia lausumia vaan lausumat ovat aina sidoksissa

johonkin kielelliseen kontekstiin ja/tai puhe-tilanteeseen. Niinpä esimerkiksi puhefunktioiden onnistunut kuvaaminen edellyttää välttämättä kontekstin ja tilanteen huomioon ottamista. Konteksti ja tilanne vaikuttavat myös siihen, miten tärkeitä tai keskeisiä puheen esiasteen eri elementit puhujan mielestä ovat (ks. esim. mts. 260–270). Puhuja asettaakin konseptuaalisen rakenteen aina johonkin perspektiiviin. Erilaiset perspektiivit voivat johtaa erilaisiin lausumien koodauksiin. Esimerkiksi lausumien sanajärjestys kielissä, joissa se on liikkuva, heijastaa usein konseptuaalisen rakenteen perspektiiviä. Levelt esittelee useita psykolingvistiksiä eksperimenttejä näkemyksensä tueksi. Mustajoki siis keskittyy tarkastelemaan irrallisia lauseita, kuten on jo tullut esiin. Näin ollen hän rajaa systemaattisen käsittelyn ulkopuolelle esimerkiksi sanajärjestysilmiöt, jotka liittyvät lauseiden asemaan tekstissä. Hän kuitenkin esittää lyhyesti luvussa 4, että lauseet, jotka eroavat vain sanajärjestyksensä puolesta, edustavat samaa syvärakennetta (*Pirjo menee usein kokousten jälkeen kaljalle, kaljalle Pirjo menee usein kokousten jälkeen, Pirjo menee kaljalle usein kokousten jälkeen*). Tällaisia lauseita Mustajoki kutsuu permutaatioiksi. Otaksun, että esimerkiksi edellä esitetyillä lauseilla on ainakin suurimmaksi osaksi omat tekstiympäristönsä. Näissä ympäristöissä ne edustaisivat Leveltin terminologian mukaisesti perspektiivin kannalta erilaisia konseptuaalisia rakenteita.

Mustajoki tarkastelee luvussa 4 permutaatioiden lisäksi muitakin syvärakenteiden ja pintarakenteiden välisiä systemaattisia eroja. Esimerkkejä niistä esiintyy muuallakin kirjassa. Pintarakenteessa voi olla esimerkiksi vähemmän elementtejä kuin syvärakenteessa, jolloin on kysymyksessä supistuma. Tyypillinen supistuma on leksikalisaatio (vrt. edellä *Pirjon laiskottelu ärsyttää Anttia*). Supistamalla on myös muita alalajeja. Päinvastainen tapaus on laajentuma eli analytismi: pintarakenne sisältää enemmän elementtejä kuin syvärakenne. Tyypillinen esimerkki on syväpredikaatin tai syväapuverbin jakautuminen pintatasolla

kahteen osaan (*Pirjo saavutti voiton Antista* ← PIRJO VOITTI ANTIN). Joskus analyttinen ilmaisu muodostaa kokonaisen pintalauseen (*Pirjo teki väitöskirjan. Hän käytti siihen vuoden* ← PIRJO TEKI VÄITÖSKIRJAN VUODESSA). Supistumat ja laajentumat ovat Leveltin teoksessaan esittämän psykolingvistisen evidenssin kannalta ongelmallisia.

Luvun 4 lopussa Mustajoki esittelee sivun verran pintarakenteiden kuvaamisessa käytettäviä symboleja. Vaikka hän korostaa, että FL:ssakin tärkeintä on pintarakenteiden kuvaus, ainakin projektin tässä vaiheessa tämä kuvaus on hyvin niukkaa. Pintarakenne kertoo Mustajoen mukaan lauseen rakenteen elementtien kielipiillisen muodon ja »neutraalin» sanajärjestyksen. Sana-luokista verbillä, kopulalla, nominilla ja adjektiivilla on oma symbolinsa. Joitakin esimerkkejä sijamuotojen ja paikanilmaisujen kuvaamisesta tulee esiin. Lisäksi esitetään intonaation ja lausepainon symbolit. Esimerkkien joukossa on yksi kysymyslause; muut esimerkit ovat väitelauseita. Muun muassa lausekkeiden, kongruenssin tai syntaktisten funktioiden kuvaamista ei mainita. Mustajoki ei tuo esiin tässä yhteydessä, pyritäänkö pintarakenteiden kuvausta myöhemmin rikastamaan ja onko yleensäkin tarkoitus, että yksittäisten lauseiden kuvaukset kertovat, millä tavoin ja missä järjestyksessä tarkasteltavassa kielessä sanoja voi yhdistellä. Oletan kuitenkin, että pintarakenteen kuvausta koskevia yksityiskohtia ja periaatteita kehitetään projektin jatkueksa.

Viidennessä luvussa Mustajoki esittää siis, miten FL:a voidaan käyttää lähtökoh-tana kielten vertailussa. Hän tarkastelee kontrastiivisen kielentutkimuksen keskeisiä käsitteitä *tertium comparationis* ja *ekvivalenssi* FL:ssa ja muissa samantapaisissa ja muuntuyppisissä lähestymistavoissa. Kuten yksittäisten kielten kuvaus myös kontrastiivinen tarkastelu perustuu FL:ssa erilaisiin merkitysisältöihin, eli kielten vertailun läh-tökohta, *tertium comparationis*, on määritelty semanttisesti. Tällöin kontrastiivisen tutkimuksen aiheena voi olla esimerkiksi

»mahdollisuuden / olotilan / aspektuaali-suuden ilmaiseminen suomessa ja venäjäs-sä». Käsite *tertium comparationis* liittyy läheisesti ekvivalenssin käsitteeseen eli vastaavuuden kielten välillä. FL ottaa huomioon sekä funktionaalisen että strukturaalisen ekvivalenssin. Vertailtavien kielten ilmaukset ovat funktionaalisesti ekvivalentteja, jos ne edustavat samaa syvärakennetta. Kahden eri kielen ekvivalenttien ilmausten välillä on siis periaatteessa samanlainen suhde kuin samaa syvärakennetta edustavien yhden kielen ilmausten välillä. Vaikka FL:n päätarkoituksena on kuvata funktionaaliset vastineet, myös strukturaalisen vastaavuuden kuvaaminen on tärkeää. Rakenteellisen vastaavuuden toteaminen perustuu Mustajoen mukaan kaksikielisen informantin subjektiiviseen mielikuvaan kielten rakenteista. Mielikuvan pohjana on käsitys erilaisten rakenteiden keskeisyydestä. Esimerkiksi Hyötyjän rooli (*antaa, puhua jllkille*) yhdistetään venäjässä dativiin ja suomessa allatiiviin käyttöön. Rakenteellinen vastaavuus voi olla täydellistä tai osittaista, tai rakenteet voivat erota toisistaan täysin. Esimerkiksi venäjän rakenne *mne holodno* (dat.) vastaa täysin suomen epäkieliopillista rakennetta **minulle on kylmä* ja osittain rakennetta *minun on kylmä*, ja se on täysin epävastaava rakenteen *minua viluttaa* kanssa.

Tarkastellessani Mustajoen kirjaa olen keskittynyt perusteellisemmin vain joihin-kin kohtiin ja tuonut esiin joitakin kirjassa esitettyyn malliin liittyviä ongelmia ja lukijalle epäselviksi jääviä määritelmiä ja tavoitteenasetteluja. Esittämäni huomautukset ja kysymykset on kuitenkin suhteutettava siihen, että kirja ei pyri tarjoamaan mallista viimeisteltyä, »valmista» versiota, vaan malli on suunniteltu projektiksi, jota on tarkoitus jatkaa ja kehittää. On myös otettava huomioon, että esitetty malli on hyvin vaativa lähestymistapa, koska se kattaa runsaasti erilaisia ilmiöitä kielen eri osaluueilta ja pitää lähtökoh-tana vaikeasti määriteltäviä semanttisia kategorioita. Keskeinen kysymys projektin jatkuessa on se, missä määrin malli pyrkii psykologiseen adek-

vaattiuteen. Jos syvärakenteen käsite sidotaan puhujan lähtökohtaan puheen tuottamisessa, olisi tukeuduttava jonkinlaiseen psykolingvistiseen evidenssiin. Mallin psykologista tulkintaa voisi mielestäni myös heikentää ja pyrkiä motivoimaan syvätaso muulla tavoin: mitä hyötyä sen olettamisesta on pintarakenteen ja leksikaaliselle kuvaukselle? Mallia kehitettäessä olisi hyödyllistä myös hieman lisätä käytettävän kirjallisuuden kattavuutta. Kirjan bibliografia on varsin laaja, mutta se painottuu alan venäläiseen kirjallisuuteen. On tietenkin hyvin perusteltua, että venäläistä kirjallisuutta tuodaan runsaasti esiin: siitä on hyötyä mallia soveltaville ja kehittäville venäjän tutkijoille ja opiskelijoille. Myös muut voivat löytää venäläisten tutkijoiden näkemyksiä esittelevistä lukuisista ja huolellisesti laadituista kommentaareista kiinnostavia ajatuksia. Kuitenkin jatkossa olisi mielestäni ainakin jonkin verran enemmän otettava huomioon aihepiiriin liittyvää länsimaista lingvististä kirjallisuutta. Kaiken kaikkiaan on tietysti mahdollista, että esittämäni näkemykset eivät ole kaikilta osin relevantteja mallin nykyisen vaiheen kannalta. Kirjan ilmestymisestäähän on kulunut jo yli vuosi. Olisi kiintoisaa seurata projektin kehittymistä uusista julkaisuista.

LIISA VILKKI

LÄHTEET

- DIK, SIMON C. 1989: The theory of functional grammar. Part I: The structure of the clause. Foris Publications, Dordrecht.
- DOWTY, DAVID 1991: Thematic proto-roles and argument selection. – *Language* 67 s. 547–619.
- LEVELT, WILLEM J. M. 1989: *Speaking. From intention to articulation.* The MIT Press, Cambridge.
- LEVINSON, STEPHEN C. 1985: *Pragmatics.* Cambridge University Press, Cambridge.

RAVIN, YAEL 1990: *Lexical semantics without thematic roles.* Clarendon Press, Oxford.

Fennougristisen tutkimuksen historia

GÜNTER JOHANNES STIPA *Finnisch-ugrische Sprachforschung von der Renaissance bis zum Neopositivismus.* Redaktionelle Bearbeitung und Zusammenstellung der Bibliographie Klaas Ph. Ruppel. *Suomalais-Ugri-laisen Seuran toimituksia* 206. Helsinki 1990. 437 s. ISBN 951-9403-35-3.

Johannes Stipan tutkimus on erittäin runsasisältöinen teos. Se on ensimmäinen fennougristiikan historian kokonaiskuvaa tavoitteleva monografia sitten Otto Donnerin katsauksen »Öfversikt af den Finsk Ugriska språkforskningens historia» vuodelta 1872. On tosin julkaistu muitakin aiheeseen liittyviä esityksiä, esimerkiksi August Ahlqvistin »Bidrag till Finska språkforskningens historia före Porthan» (1854), Pál Hunfalvyn »Die ungarische Sprachwissenschaft. Historischer Überblick» (1877), E. N. Setälän »Lisiä suomalais-ugri-laisen kielentutkimuksen historiaan» (1892), J. Pápayn »A magyar nyelvhasonlítás története» (1922), I. Ja. Depmanin »K istorii finnougrovedenija v Rossii» (1929), Andrus Saaresten »Die estnische Sprache» (1932), Björn Collinderin »Swedish Research on the Language and Folklore of the Lapps» (1956), Erkki Itkosen »Suomalais-ugri-laisen kielen- ja historian tutkimuksen alalta» (1961), A. D. Kylstran »Geschichte der germanisch-finnischen Lehnwortforschung» (1961), J. Balázsín »A hazai magyar és finnugor nyelvészet története 1850-től 1920-ig» (1970), István Szathmárin »An Outline of the History on Hungarian Linguistics» (1972), Aulis J. Joen »Uralier und Indogermanen» (1973), György Lakón »József Budenz und die zeitgenössische vergleichende Sprachwissenschaft» (1974), Ago Künna-